

Het schoolvak Friese taal en cultuur zit in de lift. Inmiddels zijn er dertien scholen die Fries als eind-examenvak in hun programma hebben. De belangstelling groeit, zowel onder leraren als leerlingen. Onlangs zijn onder aansturing van SLO en in samenwerking met leraren en andere partners nieuwe conceptexamenprogramma's gereed-gekomen. Ze worden dit schooljaar in de praktijk uitgetoetst, samen met de ontwikkelde conceptsyllabi.

Iidske Bangma. Foto: Jean-Pierre Jans (De Beeldredactie)

Boppeslach voor het vak Fries

Iidske Bangma, in deeltijd werkzaam bij SLO en daarnaast leraar Fries in Franeker, maakte deel uit van de vakvernieuwingscommissie die de nieuwe concepteind-termen voor het vak Fries heeft opgesteld. Haar school biedt sinds vier jaar Fries als examenvak aan. In de onderbouw als verplicht vak, in de bovenbouw als keuzevak. Ze is er trots op dat ze, onder meer dankzij subsidie van de provincie, een doorlopende leerlijn Fries van klas 1 tot en met het examenjaar heeft kunnen realiseren. ‘De leerlingen zijn bijzonder enthousiast’, merkt Bangma op. ‘Sommigen willen Fries leren om met hun klanten in de supermarkt te kunnen communiceren. Anderen spreken het van huis uit of hebben interesse in de Friese cultuur en geschiedenis.’

Nellianne van Schaik is curriculumontwikkelaar bij SLO en als zodanig betrokken bij de vakvernieuwing van

Friese taal en cultuur. Zij zag er onder meer op toe dat de structuur van de nieuwe examenprogramma's zoveel mogelijk werd afgestemd op die van Nederlands en van de andere talen. Haar huidige taak is het samen met Bangma voorbereiden en begeleiden van de fase van beproeven van de conceptexamenprogramma's.

Enorme boost

Hoe staat het Fries ervoor in Friesland? Bangma: ‘Het wordt vooral gesproken op het platteland en minder in de steden. Wel is het zo dat tachtig à negentig procent van de inwoners van de provincie in staat is de Friese taal te verstaan. Op mijn school in Franeker spreekt zo'n zestig procent van de leerlingen thuis Fries. Nederlands is voor hen een tweede taal. De provincie heeft het *Taalplan Frysk 2030* opgesteld met als een van de doelen een vaste positie van het Fries in het onder-

wijs. Mede daardoor heeft het een enorme boost gekregen. Het wordt ook steeds meer als een volwaardige taal gezien, die niet alleen gesproken, maar ook geschreven wordt. Dat is belangrijk omdat het Fries als cultureel erfgoed tot het DNA van de Friese samenleving behoort.’

Die culturele component leidt volgens Van Schaik ook tot een invulling van het vak die enigszins afwijkt van die van de andere talen: ‘Dat stukje erfgoed is cruciaal voor Friezen. De Friese taal is niet alleen de taal op zichzelf, maar ook de verbinding met het landschap, de geschiedenis en de literatuur, kortom met de culturele erfenis door de eeuwen heen. Het vak heet ook niet voor niets Friese taal en cultuur. Het gaat niet alleen om het leren van de taal, maar ook om het leren van de taal in de omgeving waarin jij leeft en waarin die taal leeft.’

Een stuk vooruit

Als schoolvak krijgt Fries steeds meer vaste grond onder de voeten. Van Schaik: ‘Het is al langer een regulier examenvak op vmbo-gl/tl, havo en vwo. We starten nu op één school met vmbo-basis en -kader. Daar was zoveel animo voor, dat er nu twee volle klassen Fries zijn, met in totaal zestig leerlingen. Idske noemt dat een *boppeslach*: in het kaatsen een slag waarmee je direct punten scoort. Juist die leerlingen verwachten in Friesland te blijven wonen en werken en willen daarom graag het Fries goed beheersen. In het algemeen is het voor scholen soms best een worsteling om Fries in de bovenbouw op de rails te krijgen. Het gaat vaak om kleine klasjes. Je moet een bevoegde leerkracht hebben en een schoolleider die er echt achter staat. En er moet vanuit de basisschool en de onderbouw een goed fundament zijn. Daar is Fries weliswaar verplicht, maar het niveau verschilt nogal tussen scholen. Hoe dan ook, we zien in alle geledingen een groeiend animo. Steeds meer scholen willen Fries als examenvak aanbieden.’

Meer scholen, meer klassen, meer leerlingen. Dat vraagt ook om meer leraren. NHL Stenden Hogeschool in Leeuwarden speelt daar volgens Bangma goed op in: ‘Je kunt daar nu een opleiding Nederlands of een andere taal volgen en binnen twee jaar tevens je bevoegd-

Ans Wallinga, leraar Fries (havo/vwo) op het Drachtster Lyceum, maakte deel uit van de vakvernieuwingscommissie en gaat de examenprogramma's uitproberen: ‘Waarom een nieuw examenprogramma Friese taal en cultuur nodig is? Meer samenhang, betere verankering van de “Friese cultuur” in het nieuwe programma én een keuzedeel.’

Debbie van Elden, leraar Fries op Ynsicht Leeuwarden, start met een nieuwe lichting vmbo-bb/kb leerlingen die Fries als eerste als examenvak volgen: ‘Basis/kader-leerlingen hebben veel meer in hun mars dan de meeste mensen weten. Lessen in Friese taal en cultuur stimuleren de leerlingen hun grenzen te verleggen en te laten zien dat zij dit net zo goed kunnen als leerlingen op de andere schoolniveaus. Wat bijdraagt aan hun zelfvertrouwen.’

heid Fries behalen. Dat is natuurlijk een mooie constructie, want dan ben je leraar Nederlands, Engels, Duits of Frans én leraar Fries. Goed nieuws is bovendien dat vanaf 2026 aan de Rijksuniversiteit Groningen de bachelor Fries weer wordt aangeboden.’

Drie domeinen

Wat is de voornaamste vernieuwing in het conceptexamenprogramma? Van Schaik: ‘Het vak is nu opgedeeld in drie domeinen: domein A “Taal leren en gebruiken”, receptieve en productieve taalvaardigheid dus; domein B “Taalbewustzijn”, met aandacht voor de positie van het Fries en hoe je zelf reflecteert op je taalgebruik; domein C “Cultuurbewustzijn”, met literatuur en aandacht voor Fries erfgoed. De samenhang tussen de domeinen bestaat erin dat rijke inhouden uit B en C worden toegepast in A. Het gaat erom dat je de taal leert gebruiken in de rijke contexten die gerelateerd zijn aan bijvoorbeeld Fries erfgoed of de Friese cultuur. Waar de huidige examenprogramma's Fries een afgeleide zijn van de examenprogramma's Nederlands, krijgt Fries nu veel meer een eigen gezicht met deze nieuwe inhouden.’

Dit schooljaar worden de conceptexamenprogramma's en -syllabi Friese taal en cultuur in de praktijk uitgetoetst, om te kijken of ze bruikbaar en haalbaar zijn. Dit gebeurt door tien leraren op acht scholen. Voor de vmbo-leerwegen basis/kader is dit een bijzonder traject, omdat daar voor het eerst voor beide leerwegen een examenprogramma van toepassing is. Dat betekent dus: starten en uitproberen tegelijk. De leraren vmbo-gl/tl,

havo en vwo gaan binnen het reguliere examenprogramma nieuwe inhouden beproeven. Ze hebben van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap toestemming om het PTA aan te passen. Gedurende het schooljaar is een aantal bijeenkomsten gepland voor feedback en uitwisseling. Parallel aan dit traject worden ook voor schoolleiders bijeenkomsten georganiseerd. Een en ander wordt door het ministerie gefaciliteerd door middel van subsidies. Aan het eind van het schooljaar worden de conceptexamenprogramma's op basis van de verschillende ervaringen waar nodig aangepast en vervolgens definitief door het ministerie vastgesteld.

Leraren die nu al onderdelen van de conceptexamenprogramma's willen uitproberen, kunnen die downloaden op: <vllt.nl/exfries>. ■

De conceptexamenprogramma's Friese taal en cultuur zijn ontwikkeld door een vakvernieuwingscommissie. Deze bestond uit een procesbegeleider, een curriculumontwikkelaar van SLO, een vakexpert en vier leraren uit de verschillende schoolsoorten. Regelmatig kreeg de commissie feedback van een advieskring, die bestond uit onder meer leraren van de lerarenopleiding en vertegenwoordigers van Afûk (uitgever van leermiddelen in Friesland) en van Cedin (onder meer opstellers van kerndoelen).

Zie voor meer informatie <vllt.nl/fries-exam>.